STATISTICA MILITARĂ RUSĂ DIN 1825 – SURSĂ DE PATRIMONIU ÎN STUDIEREA ISTORIEI ȚINUTULUI ORHEI

Valentin TOMULEȚ,
dr. hab. în istorie , prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID : https://orcid.org/0000-0003-4696-2064

Summary

Selon les statistiques militaires russes de 1825, trouvées dans les fonds des Archives historiques militaires d'État Russe (Moscou), l'auteur analyse les changements survenus dans la du comté d'Orhei au milieu des années '20 du XIX-ème siècle. Les statistiques établissaient avec une grande précision le nombre de logements et contenaient des informations détaillées sur les ménages céréaliers et des différentes catégories sociales au moment de l'établissement des statistiques. Cette information était d'une nécessité vitale pour les institutions impériales, en particulier lorsque l'Empire russe était engagé dans divers affrontements militaires dans les Balkans et que la Bessarabie, en tant que territoire frontalier ou de transit, devait fournir à l'armée russe tout le nécessaire.

Mots clés: *Bessarabie, Empire russe, compté d'Orhei, statistiques démographiques, propriétaires terriens – propriétaires fonciers, razeshi, paysans ou tsarani*

Introducere

Înainte de a pune în discuție subiectul legat de *Statistica militară rusă din 1825 pentru ținutul Orhei*, trebuie de menționat faptul că unitatea de baza a fiecărei arhive, indiferent de faptul dacă se află la noi în Republică sau peste hotare, este *documentul*. Marele arhivist român Aurelian Sacerdoțeanu (1904-1976) scria la timpul său că: „Documentele sunt purtătoare de informații și servesc transmiterea acestora în spațiu si timp. Ele sunt utilizate în diferite domenii de activitate ale omului, constituind obiect de studiu ale diferitelor discipline științifice și se află depozitate în arhive, biblioteci, muzee”[33]. Din categoria documentelor fac parte: înscrisurile oficiale sau particulare, diplomatice și consulare, memoriile, manuscrisele, planurile, schițele, hărțile, peliculele cinematografice, matricele

[33] Aurelian Sacerdoţeanu, *Instrucţiuni arhivistice*. În: *Arhivele Statului*, vol. 3, Bucureşti, 1948, p. 23.

sigilare, precum și înregistrările foto, audio, video, electronice etc. Pentru istoricul profesionist, o importanță deosebită o au documentele inedite de arhivă, care au menirea să pună în discuție o problemă necunoscută pentru cititorul interesat de diferite aspecte ale istoriei Basarabiei.

În acest sens, o sursă deosebită, strict obligatorie și necesară în studierea diverselor probleme de istorie modernă a Basarabiei, sunt datele statistice, adunate și sistematizate de administrația imperială rusă pe parcursul secolului al XIX-lea.

Imediat după anexarea în 1812 a teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, administrația imperială întreprinde măsuri concrete în vederea studierii resurselor economice și umane a teritoriului nou anexat. În Basarabia sunt trimiși funcționari și date dispoziții administrației militare și civile să se studieze frontiera de apus – la Prut și Dunăre – în vederea instituirii unui cordon sanitaro-vamal ce ar apăra teritoriul nou anexat nu numai de pătrunderea molimei, dar care l-ar pregăti, în ce privește instituțiile vamale, și de carantină, pentru o administrare economică eficace și o includere cât mai grabnică și sigură a regiunii în sistemul economic și politic al Imperiului Rus[34]. Acești funcționari aveau obligația de a studia în teren numărul populației, specificul administrării teritoriului, instituțiile sociale, fiscale, administrative etc. Totodată, erau analizate schimbările care au intervenit în cadrul diferitelor categorii sociale, modalitatea de impozitare a populației moștenită din Principatul Moldova, pentru a putea fi operate schimbări, reieșind din noile condiții etc.[35]

Cele mai timpurii izvoare ce reflectă politica imperială a țarismului și descriu situația demografică și social-economică a Basarabiei sunt cele depozitate în fondul „Senatorilor" din ANRM (Fondul 1), parțial publicat la începutul secolului al XX-lea[36] și cele depozitate în fondurile „Armata Moldovenească" și în „Arhiva Militaro-

[34] Arhiva Naţională a Republicii Moldova (ANRM), Fond (F.) 2, inventar (inv.) 1, dosar (d.) 61, fila (f.) 52-58 verso; F. 17, inv.1, d. 5, f. 85-97 verso.

[35] Rapoartele şi corespondenţa acestor funcţionari cu instituţiile imperiale ne permit să pătrundem în esenţa specificului existenţei şi funcţionării instituţiilor din Basarabia.

[36] *A se vedea:* И. Халиппа, *Описание Архива Сенаторов председательствовавших в диванах княжеств Молдавии и Валахии с 1808 по 1813 гг*. În: ТБГУАК, т. I-III, Кишинев, 1901-1907;

Științifică" din Arhiva Istorică Militară de Stat din Rusia[37]. Dintre izvoarele depozitate în fondurile AIMSR un interes deosebit prezintă manuscrisele ofițerilor Cartierului general al armatei ruse I. P. Liprandi[38], A. Rozeilon-Soșalski[39], M. Daragan[40] ș. a. care conțin diverse și variate informații cu privire la schimbările din viața economică, structura socială, sistemul administrativ din Basarabia etc. Marea majoritate din aceste lucrări au rămas în formă de manuscris. Știm că în aceste fonduri s-au mai păstrat și o parte din materialul cules de funcționarii ruși și administrația regională, dar care n-a fost inclus în aceste lucrări din varii motive, deși este greu să se identifice cărui autor îi aparțin. Un exemplu, în acest sens, ne va servi *Statistica militară rusă din 1825 pentru ținutul Orhei*.

Necesitatea statisticii

Problema necesității unei evidențe riguroase și constante a populației[41] și a resurselor de care dispunea provincia nou anexată a fost sesizată de autoritățile imperiale imediat după anexarea în 1812 a Basarabiei la Imperiul Rus. În instrucțiunile date de amiralul P. V. Ciceagov, comandantul-șef al armatei ruse de la Dunăre, șeful suprem al flotei de pe Marea Neagră și seful Administrației Generale a Moldovei și Țării Românești, adresate la 23 iulie 1812 guvernatorului civil Scarlat Sturdza privind organizarea teritoriului dintre Prut și Nistru, se sublinia necesitatea efectuării unei

Radu Rosetti, *Arhiva Senatorilor din Chişinău şi ocupaţia rusească de la 1806-1812*. Vol. I-IV, Bucureşti, 1909.

[37] Din a doua grupă de izvoare depozitate în fondurile AIMSR un interes aparte prezintă diferitele descrieri statistice ale Basarabiei efectuate de ofiţerii Cartierului General încă pe timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812 sau imediat după anexarea ţinutului la Rusia (Arhiva Istorică Militară de Stat din Rusia/AIMSR, F. AMŞ, d. 18590, 18594, 18595; F. AM, inv.182 "a", cert. 7), observaţiile şefului districtului vamal Dubăsari Iuşnevski referitoare la comerţul cu Basarabia (*Ibidem*, d. 19150, p. I, f. 3-5; p. III, f. 98-206) etc.

[38] И.П. Липранди, *Краткое извлечение из составляемого исторического описания Бессарабской области*, Кишинев, 1827 (AIMSR, F. AMŞ, d. 18595).

[39] А. Розейлон-Сошальский, *Военно-статистическое описание Бессарабской области 1821-1826 гг.* (AIMSR, F. Arhiva Militaro-Ştiinţifică/AMŞ, d. 18589, inv. I, p. I-II).

[40] М. Дараган, *Военно-статистическое обозрение Бессарабской области* (AIMSR, F. AMŞ, d. 18599); Idem, *Военно-статистическое обозрение Бессарабской области*, СПб., 1849; Idem, *Военно-статистическое обозрение Российской империи*, т. XI, ч. III. Бессарабская область, СПб., 1858.

[41] Prin noţiunea de *populaţie* subînţelegem mulţimea de oameni care ocupă un anumit teritoriu sau numărul de locuitori într-o anumită arie geografică sau localitate.

statistici riguroase în Basarabia pentru a o putea guverna cât mai eficient[42]. Drept rezultat, la 2 februarie 1813, în cadrul Guvernului Provizoriu al regiunii Basarabiei a fost constituit Departamentul doi, cu Expediția statistică, condus de Matei Crupenschi[43]. Grație activității acestei expediții, dar și activității instituțiilor administrative care au urmat, în Arhiva Națională a Republicii Moldova, precum și în arhivele din Federația Rusă, s-au păstrat mai multe informații statistice privind situația social-economică din Basarabia în acea perioadă de timp. Însă lipsa de personal calificat (un expeditor și doi funcționari de birou) a făcut existența acestei structuri neeficientă și în 1816 ea a fost suprimată în urma reformei Guvernului, funcțiile de evidență fiind transferate Departamentului financiar-economic. Acesta întocmea, către data de 1 ianuarie a fiecărui an, rapoarte despre numărul populației pe familii și apartenența lor socială[44], iar, la necesitate, prezenta și alte informații. Aceste informații s-au păstrat doar fragmentar în fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova.

Astfel, problema legată de studiul evidenței populației, inclusiv al diferitelor categorii sociale și situația lor economică, în baza statisticii populației, în cazul nostru, pentru ținutul Orhei în baza statisticii militare ruse din 1825, prezintă un mare interes. În plus, subiectele legate de studiul situației social-economice a populației în baza datelor statistice, adunate de administrația imperială rusă cu diferite scopuri și ocazii pe parcursul secolului al XIX-lea, prezintă un interes deosebit, deoarece ne permit să stabilim schimbările de ordin demografic, social-economic și nu numai care au avut loc în această perioadă pe teritoriul Basarabiei sub dominația țaristă, în cazul nostru, legat de cunoașterea detaliată a situației economice a gospodăriilor țărănești din ținutul Orhei, cel mai mare și mai dens populat ținut din Basarabia la început de secol.

---

[42] Arhiva Istorică de Stat din Rusia (AISR), F. 19, inv. 3, d. 125, f. 50-54 verso.

[43] ANRM, F. 1, inv. 1, d. 3995, f. 11-14; Записки Бессарабского Статистического Комитета (ЗБСК), Кишинев, 1868, т. III, сс. 113-116.

[44] *Полное собрание законов Российской империи (ПСЗРИ)*. Собр. I, т. I, 1826, № 444, СПб., 1830, сс. 658-659; А. Защук, *Материалы для военной географии и военной статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Военное обозрение Бессарабской области*, СПб., 1863, сс. 147-150.

Statistica – izvor în cercetarea proceselor istorice

În studierea trecutului o sursă importantă, de primă necesitate, strict obligatorie, o constituie izvoarele istorice, în special cele statistice. Aceasta din simplul considerent că existența statului a fost permanent dependentă și interesată de cunoașterea, acumularea și sistematizarea cât mai exactă și detaliată a informațiilor privind propriile resurse materiale și umane, astfel încât mecanismele sale fiscale, aflate în arsenalul și subordinea administrației centrale (și nu numai), trebuiau să funcționeze eficient și continuu pentru asigurarea veniturilor necesare acoperirii cheltuielilor statului. Acest obiectiv avea o importanță deosebită, în special, la periferiile de apus ale Imperiului Rus, antrenat încă din secolul al XVIII-lea în expansiunea teritorială în Balcani, care urma să asigure armata rusă de ocupație cu toate resursele necesare pentru buna ei funcționare. Cunoscuții cercetători români Cătălin Turliuc, Mihail-Ștefan Ceaușu și Dumitru Vitcu, în partea introductivă a lucrării dedicate izvoarelor statistice privind mutațiile demografice la est de Carpați în secolele XIX-XX, scriu în această privință că „...documentele sau informațiile statistice, în general, catagrafiile fiscale, în speță, întocmite în numele și interesul unei (unor) autorități, politico-administrative sau locale, potrivit unor reguli, cerințe sau criterii corespunzătoare momentului istoric căruia i se raportează constituie – dincolo de orice îndoială, rezervă sau controversă – surse de primă importanță, adesea indispensabile oricărui analist preocupat de recuperarea istoriografică a trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat, de cunoașterea și aprofundarea variilor aspecte de natură economică, socială, juridică, demografică, etnică etc., privite într-un orizont mai larg, național, sau mai restrâns, local”[45].

În plus, statistica oferă posibilități reale de a obține informații veridice referitoare la gospodăriile populației și potențialul lor economic, precum și la fondul locativ și condițiile de trai ale populației. Posedarea acestor informații de către instituțiile imperiale ruse făcea posibilă proiecția evoluției populației ca estimare a dimensiunii viitoare a acesteia, pe baza căreia țarismul putea întocmi strategii

[45] *Izvoare statistice privind mutaţiile demografice la est de Carpaţi în secolele XIX-XX,* ediţie de Cătălin Turliuc, Mihail-Ştefan Ceauşu, Dumitru Vitcu, Iaşi, 2011, p. 11.

politico-sociale, economico-financiare/fiscale și, în anumită măsură, pentru perioada estimată, educaționale și sanitare. Manifestând un interes sporit și constant pentru sud-estul Europei, administrația rusă era preocupată de cunoașterea potențialului economic și uman al teritoriilor limitrofe sau al țărilor pe unde urma să treacă și să se hrănească armata rusă.

Însemnătatea acestor categorii de surse documentare, în demersul amplu și complex al cercetării istorice, derivă și din faptul că ele permit a înțelege mai profund și mai clar acele schimbări care au intervenit în Basarabia sub regim de dominație țaristă, deschid posibilități mult mai largi pentru descătușarea științei istorice de dogmele paradigmei marxiste și ale ideologiei regimului totalitar-comunist și pun în fața cercetătorului sarcina de a studia fenomenele istorice prin prisma metodelor științifice general-umane și de a cerceta, în baza acestor metode, problemele ce țin de metamorfozele care au avut loc în satul și orașul basarabean în această perioadă de timp.

Pentru a pătrunde mai ușor în esența problemei, să facem la început o caracteristică succintă a statisticii militare ruse din 1825, a modalităților de adunare și selectare a informațiilor statistice privind populația pe care administrația imperială le-a utilizat pe parcursul secolului al XIX-lea în Basarabia.

Caracteristica statisticii militare ruse din 1825

La sfârșitul anilor ’20 ai secolului trecut, statistica la care ne referim, însă datată cu anul 1820, a fost depistată, studiată și publicată de cercetătorul român Constantin N. Tomescu. Lucrând asupra editării primei catagrafii, alcătuită în Basarabia sub stăpânirea rusească la 1817, editând datele cu referire la ținuturile Hotin și Soroca și căutând în fondurile Arhivei Statului din Chișinău informațiile pentru ținutul Iași, C. Tomescu a dat întâmplător „peste alt ținut și din alt an, sub titlul *Statistăceasca ştiinţă a ţinutului Orheiului. 1820 anul*, o condică în folio, cu 445 file, scrise pe ambele fețe”, pe care o publică în 1929-1930 în *Revista Societăţii Istorico-*

Arheologice Bisericeşti din Chişinău[46]. Analizând catagrafia de la 1820 pentru ținutul Orhei, C. Tomescu constată că informațiile din această catagrafie, alcătuită după trei ani de la cea din 1817, sunt mult mai bogate și prezintă un mai mare interes pentru științele istorice[47]. Dar cercetătorul nu publică integral catagrafia ținutului Orhei de la 1820 în forma inițială de tabel, prevăzută de instituțiile imperiale ruse, ci o expune în formă simplă de text, iar compartimentul „Așăzatul norodului" „nu-l transcrie cu toate știrile de amănunt, dar lasă la o parte împărțirea sufletelor pe 6 etăți și ia doar numărul lor total". Însă pentru a prezenta forma inițială a documentului (conținutul tabelului), totuși transcrie în întregime datele statistice pentru târgușorul Hâncești în formă de text, și nu de tabel, cum era documentul în original[48].

Deși documentul a fost publicat în 1929-1930, puțini cercetători au pus în circuitul științific datele acestei importante statistici. Ea nu se regăsește în lucrările de sinteză scrise privind istoria modernă a Basarabiei. Doar informații sumare întâlnim în unele lucrări dedicate istoriei locale, atunci când autorii s-au referit la un sat sau altul din ținutul Orhei.

În fondul Guvernului Regional al Basarabiei din Arhiva Națională a Republicii Moldova (F. 5, inv. 2, d. 398, p. I-III, f. 1-522) s-au mai păstrat date similare cu referire la ținutul Hotin, perfectate după aceeași modalitate ca statistica pentru ținutul Orhei și datată cu același an 1820 (deși din titlul dosarului nu se poate constata acest lucru, din lipsa lui), nedepistate, la timpul său, de Constantin N. Tomescu, dar nici de alți autori. Ele includ trei volume și conțin date importante pentru 145 de sate din ținutul Hotin, publicate de noi într-o monografie dedicată acestui ținut[49].

Aceste statistici au tangență directă cu statistica militară rusă din 1825, depistată în fondurile AIMSR de cercetătorul Mihail Muntean (și noi) și publicată

[46] Constantin N. Tomescu, *99 sate din ţinutul Orheiului la 1820,* în: *Revista Societăţii Istorico-Arheologice Bisericeşti din Chişinău*, Chișinău, 1929, vol. XIX, pp. 316-168; Idem. *Catagrafia Basarabiei la 1820. 132 sate din ţinutul Orheiului*, Chișinău,1930, pp. 1-56.

[47] Constantin N. Tomescu, *99 sate din ţinutul Orheiului la 1820*, p. 316.

[48] *Ibidem*.

[49] Valentin Tomuleţ, *Ţinutul Hotin în surse statistice ruseşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Chișinău: Editura „Lexon-Plus", 2018 (1056 p.), p. 270-445, 681-844.

fragmentar împreună cu cercetătorul Teo-Todor Marșalcovschi[50]. Însă lucrarea conține multe inexactități, statistica nu este publicată integral, unele compartimente lipsesc complet, iar multitudinea de cifre și metodele manuale de calcul din anii '70 ai secolului trecut au cauzat mai multe greșeli de calcul.

Urmează să constatăm că o asemenea statistică cu referire la ținutul Hotin, datată cu anul 1825, a fost depistată în același fond de arhivă[51] și publicată de noi[52]. În această lucrare au fost adunate, selectate și generalizate informații destul de prețioase despre numărul total de persoane de sex masculin și de sex feminin pentru următoarele categorii sociale – țărani, clerici, mazili, țigani și evrei, și despre starea economică a satelor la momentul elaborării statisticii. Presupunem că statistica, la fel ca și cea pe care o vom analiza în articolul de față, a fost efectuată de ofițerii departamentului militar, susținuți de administrația ținutală și regională, probabil în frunte cu ofițerul Cartierului General A. Rozeilon-Soșalski, concomitent cu selectarea materialului pentru *Descrierea militaro-statistică a Basarabiei*[53], alcătuită în 1826 și rămasă în variantă de manuscris până în prezent.

Despre modalitatea perfectării statisticii de la 1825 pentru ținutul Orhei[54], ca și cea pentru ținutul Hotin la 1825, nu dispunem de informații concrete. Dosarul de arhivă conține doar statistica, fără a oferi informații suplimentare. Caracteristica celor cincisprezece compartimente ale statisticii, divizată în secțiuni, cuprinse în 24 de file, scrise pe ambele părți, prezintă următorul tablou:

---

[50] М. П. Мунтян, Ф. Я. Маршалковский, *Развитие сельского хозяйства на резеских и царанских землях Бессарабии в 20-х гг. в. (на материалах Оргеевского уезда). Социально-экономическое развитие Бессарабии в XIX в.* В: *Вопросы истории. Межвузовский сборник*, Кишинев, 1977, сс. 18-47.

[51] *Ведомость о местных способах Бессарабской области Хотинского цынута, составленная в 1825 году.* În: *AIMSR*, F. AMŞ, d. 18593, p. a III-a, f. 1-24.

[52] Valentin Tomuleţ, *Ţinutul Hotin în surse statistice ruseşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, p. 909-932.

[53] А. Розейлон-Сошальский, *Военно-статистическое описание Бессарабской области 1821-1826 гг.* В: *AIMSR*, F. AMŞ, d. 18589, p. I-II.

[54] *Ведомость о местных способах Бессарабской области Оргеевского цынута, составленная в 1825 году.* În: *AIMSR*, F. AMŞ, d. 18593, p. a II-a, f. 1-24.

I. Denumirea localităților: include denumirile cătunelor, odăilor[55], câșlelor[56], sloboziilor[57], moșiilor, satelor, schiturilor, mănăstirilor și târgurilor cu specificarea cui aparținea moșia satului, deținută în proprietate privată: moșierilor (boierilor), mănăstirilor, răzeșilor, moșierilor și răzeșilor sau altor categorii sociale. Izvorul indică de cele mai multe ori rangul nobiliar rusesc confirmat de instituțiile imperiale sau cel moldovenesc.

II. Numărul de case de locuit: ***1.*** bune pentru încartiruirea ostașilor ruși; ***2.*** rele.

III. Numărul de mori: ***1.*** de apă; ***2.*** de vânt; ***3.*** râșnițe.

IV. Numărul locuitorilor: ***1.*** *de sex masculin:* ***a.*** bărbați/țărani; ***b.*** fețe bisericești; ***c.*** mazili; ***d.*** țigani; ***e.*** evrei; ***2.*** *de sex feminin:* ***a.*** femei/țărance; ***b.*** fețe bisericești; ***c.*** mazilce; ***d.*** țigănce; ***e.*** evreice (cu regret, aceste părți ale compartimentului IV, din considerente necunoscute, au rămas necompletate).

V. Numărul total de care.

VI. Numărul total de vite: ***1.*** *vite cornute mari:* ***a.*** boi; ***b.*** vaci; ***c.*** viței; ***2.*** *vite cornute mici:* ***a.*** oi; ***3.*** *cai:* ***a.*** cai de ham; ***b.*** mânji.

VII. Varietatea de cereale cultivate, recoltate, consumate și rămase (în chile) ***1***. *cantitatea cultivată:* ***a.*** secară; ***b.*** grâu; ***c.*** orz; ***d.*** ovăz; ***e.*** mei; ***f.*** porumb; ***2.*** *cantitatea recoltată:* ***a.*** secară; ***b.*** grâu; ***c.*** orz; ***d.*** ovăz; ***e.*** mei; ***f.*** porumb; ***3.*** *cantitatea consumată:* ***a.*** secară; ***b.*** grâu; ***c.*** orz; ***d.*** ovăz; ***e.*** mei; ***f.*** porumb; ***4.*** *cantitatea rămasă:* ***a.*** secară; ***b.*** grâu; ***c.*** orz; ***d.*** ovăz; ***e.*** mei; ***f.*** porumb (compartimentul dat va fi analizat separat în cadrul altui articol).

---

[55] *Odaie* – aşezare improvizată în câmp, munţi sau în păduri, pentru adăpostul vitelor în perioada păşunatului. Cu timpul, termenul *odaie* a căpătat o anumită stabilitate, constituind puncte permanente de gospodărire a turmelor de oi sau a cirezilor de vite. După alte surse – aşezare gospodărească izolată de sat, fermă mică, târlă de vite sau gospodărie organizată pe câmp departe de sat (Valentin Tomuleţ, *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituţii, regulamente, termeni), ediţia a III-a, revăzută şi adăugită*, Editura „Tipo Moldova", Iaşi, 2014, p. 415).

[56] *Câşlă* – aşezare bazată pe creşterea vitelor. Alte surse atestă despre câşlă ca despre un loc de iernare, construcţii pentru adăpostul vitelor în timpul iernării (*Ibidem*, p. 155).

[57] *Slobozie* – sat întemeiat pe un loc pustiu sau refăcut după ce acesta este părăsit de către locuitori, care se bucură de anumite privilegii – scutire de bir sau prestaţii. Scutirea se acorda pe un termen de 2-3 ani (Vasile Breban, *Dicţionar general al limbii române*. Vol. II, Bucureşti, 1992, p. 958).

VIII. Suprafața loturilor (desetine): ***1.*** pământ arabil; ***2.*** pârloagă.

IX. Pășuni: ***1.*** suprafața (desetine); ***2.*** *fân:* ***a.*** obținut; ***b.*** folosit.

X. Prisăci: ***1.*** stupi; ***2.*** miere și ceară (în puduri).

XI. Livezi: ***1.*** suprafața (desetine); ***2.*** fructe (puduri).

XII. Viță-de-vie: ***1.*** suprafața (desetine); ***2.*** vin (vedre).

XIII. Păduri (desetine): ***1.*** lemn de construcții; ***2.*** lemn de foc.

XIV. Fabrici.

XV. Uzine.

Specificarea acestor compartimente ale statisticii denotă faptul că administrația imperială avea deja o experiență bogată în efectuarea unor asemenea evidențe, care cuprindeau un volum destul de mare de subiecte ce urmau să includă întreaga informație despre starea umană și economică a gospodăriilor țărănești și nu numai. Aceste informații erau de o necesitate vitală pentru instituțiile imperiale antrenate des în confruntări militare în Balcani, iar Basarabia ca teritoriu limitrof, „spate al frontului", urma să asigure armata rusă de ocupație cu toate cele necesare.

Imperfecțiunea statisticii ruse din 1825

Așa cum am constatat *supra*, statistica nu conține informații despre numărul populației distribuit pe sexe și categorii sociale, după cum este indicat în compartimentul indicator. În plus, datele statistice, în special cele care se referă la compartimentul *Varietatea de cereale cultivate, recoltate, consumate și rămase (****a.*** secară; ***b.*** grâu; ***c.*** orz; ***d.*** ovăz; ***e.*** mei; ***f.*** porumb*)* nu totdeauna coincid sumar, pentru unele localități, la compartimentul cereale recoltate, consumate și rămase. Lasă de dorit primul compartiment, care nu totdeauna ne indică numele deplin al proprietarilor moșiilor și suprafața loturilor deținute de aceștia. Din lipsa informațiilor cu privire la fabrici și uzine, n-au fost completate ultimele două compartimente ale statisticii, care n-au fost incluse în Anexă. Din considerentul că avem documentul în formă de fotocopie, unele denumiri de localități, nume de familii sau cifre au fost greu de descifrat.

În pofida acestui fapt, statistica de la 1825 este una destul de detaliată, prezintă un interes deosebit atât pentru studierea formelor de proprietate existente în

primele decenii după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, cât și pentru analiza situației sociale și economice a ținutului în general.

Deși lipsesc compartimentul *Numărul locuitorilor* și informații despre structura etnică, documentele de epocă, emise de administrația locală din Basarabia în primii ani după anexarea ei la Imperiul Rus, atestă proveniența autohtonă a majorității covârșitoare a populației ținutului Orhei, care s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul în care trăiește și, la momentul perfectării statisticii, avea rădăcini străvechi în acest ținut și valori comune, cum ar fi originea etnică, limba, credința, tradițiile, datinile etc. Serdăria Orhei scria, spre exemplu, într-un raport din 26 iulie 1816, adresat președintelui Comitetului Provizoriu al Basarabiei, guvernatorului de Ekaterinoslav, I. H. Kalagheorghe: „Niamuri di oameni să află în țănutul acesta ce mai multă parti di nație moldovenească, *care sănt adivărați lăcuitori de aicea statorniciți* (*subl. n.*)”[58], după care urmează veneticii: rușii, sârbii, armenii, lipovenii, țiganii și jidovii.

Situația demografică și economică a gospodăriilor țărănești conform statisticii din 1825

Statistica militară rusă din 1825 ne permite să analizăm în amănunt situația economică a diferitelor categorii de țărani pentru toate localitățile din ținutul Orhei – deținute de moșieri; moșieri, răzeși și mănăstiri în proprietate privată separat în cadrul moșiei și moșii care aparțineau moșierilor. Datele ce descriu situația economică a gospodăriilor țărănești din ținutul Orhei, reflectată în statistica militară rusă din 1825, sunt sistematizate în Tabelul 1.

Datele tabelului 1 atestă că în ținutul Orhei erau înregistrate 364 de localități[59] ce întruneau 2.1741 case de locuit, inclusiv 14.532 (66,8%) bune pentru

[58] ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, p. I, f. 137-137 verso.

[59] La 1817, din numărul total de 1.179 de localităţi înregistrate la recensământul efectuat de administraţia imperială, ţinutului Orhei îi reveneau 326 (27,7%) de localităţi şi un număr de 164 (22,2%) de sate ţărăneşti şi 106 sate răzeşeşti, ceea ce constituia 57,3% din numărul total de aşezări răzeşeşti din Basarabia. Din 92.946 de gospodării înregistrate la recensământ, 25.922 (27,9%) reveneau ţinutului Orhei (T. Porucic, *Regiunile naturale dintre Prut şi Nistru.* În: *Viaţa Basarabiei. Revistă lunară*, editată de Asociaţia culturală „Cuvânt Moldovenesc”, Chişinău, 1933, august, anul II, nr. 8, p. 419).

încartiruire, adică într-o stare bună și 7.209 (33,2%) într-o stare rea, gospodării țărănești a căror situație economică era precară. Din acest număr total de 21.741 case de locuit, 6004 (27,6%) aparțineau răzeșilor, inclusiv mazililor și ruptașilor, dintre care 4008 (66,8%) erau bune pentru încartiruire și 1996 (33,2%) se aflau într-o stare rea, adică nu erau acceptate de administrația militară pentru încartiruire; dintre 2.486 (11,4%) de case ce aparțineau răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor, 676 (67,4%) erau bune pentru încartiruire, iar 810 (32,6%) – într-o stare rea și din cele 13.251 (61%) de case care aparțineau moșierilor (sate moșierești), 8.848 (66,8%) erau considerate bune pentru încartiruire și 4.403 (33,2%) erau într-o stare rea. Analizate prin prisma datelor prezentate de administrația rusă (case bune și rele pentru încartiruirea ostașilor ruși), datele incluse în tabelul 1 nu atestă o discrepanță mare între gospodăriile ce aparțineau răzeșilor, pătura cea mai înstărită din satul basarabean, gospodăriile ce aparțineau răzeșilor, nobililor și mănăstirilor și gospodăriilor care aparțineau moșierilor, unde locuia pătura cea mai săracă și oropsită a populației – țăranii moșierești.

În pofida faptului că statistica de la 1825 nu ne prezintă informații despre numărul total al populației din ținutul Orhei, știind numărul gospodăriilor țărănești și aplicând multiplicatorul demografic folosit pentru această perioadă, putem afla, deși cu aproximație, numărul locuitorilor, cel puțin, pentru mediul rural țărănesc și cele câteva târguri, date ce includeau, în fond, contribuabilii. Dacă aplicăm multiplicatorul demografic 5, cel mai frecvent utilizat în demografia istorică, obținem cca 108.805 persoane, iar dacă aplicăm multiplicatorul 4, utilizat de ofițerul Cartierului General A. Rozeilon-Soșalski, obținem 87.044 de persoane, inclusiv: 30.020/24.016 persoane pe moșiile răzășești, 12.430/9.944 persoane pe moșiile ce aparțineau răzeșilor, nobililor și mănăstirilor și 66.255/53.004 persoane pe moșiile care aparțineau moșierilor. Din cele 93 de moșii ce aparțineau răzeșilor, doar 15 (16,1%), cu un total de 2236 de case/gospodării (1514 sau 67,7% – bune de încartiruire și 722 sau 32,3% – rele), depășeau cifra de 100 de case/gospodării: Nisporeni cu 201 case (126/75), Peresecina – 201 (130/71), Ciuciuleni – 190 (140/50), Bărăiacu – 183 (124/59), Băcioi – 173 (110/63), Cojușna – 165 (110/55),

Trușeni – 148 (98/50), Buiucani – 145 (90/55), Bravicea – 138 (103/35), Isacova – 135 (100/35), Ialoveni – 133 (74/59), Chipirceni – 110 (85/25), Costești – 108 (60/48), Cornova – 104 (94/10) și Sireți cu 102 (70/32) case/gospodării.

Din cele 29 de moșii deținute de moșieri, răzeși și mănăstiri în proprietate privată în cadrul moșiei, 11 (37,9%), ce întruneau 1462 de case/gospodării (1014 sau 69,4% – bune de încartiruire și 448 sau 30,6% – rele), depășeau cifra de 100 de case/gospodării: Mașcăuți cu 216 case (158/58), Vărzărești – 181 (117/64), târgul Criuleni – 157 (122/35), Sipoteni – 121 (80/41), Milești – 119 (68/51), Olișcani – 118 (93/25), Susleni – 117 (100/17), Iurceni – 112 (49/63), Onișcani – 110 (90/20), Ghidighici – 110 (80/30) și Morozeni cu 101 (57/44) case/gospodării.

Multe din aceste localități ce aparțineau răzeșilor, moșierilor și altor categorii sociale erau populate și de mazili, pătura cea mai înstărită, care se bucura de mare autoritate în rândul celorlalte categorii de țărani.

Iar din cele 241 de localității, moșiile cărora aparțineau moșierilor, doar 30 (21,1%) depășeau cifra de 100 de case/gospodării, ce constituiau 4533 de case/gospodării (3130 sau 69% – bune de încartiruire și 1403 sau 31% – rele): târgul Orhei cu 320 de case (180/140), târgul Hâncești – 232 (200/32), târgul Tuzara – 148 (96/52), Lăpușna – 276 (240/36), Cinișeuți – 222 (148/74), Bujor – 201 (112/89), Lozova – 175 (115/60), Șișcani – 173 (140/33), Drăgușeni – 161 (100/61), Volcineț – 158 (107/51), Cărpineni – 153 (100/53), Visterniceni – 152 (120/32), Selișteа – 146 (100/46), Vadul lui Vodă – 143 (100/43), Bălburești – 137 (97/40), Boghiceni – 135 (85/50), Strășeni – 128 (80/48), Logănești II – 126 (100/26), Selișteа – 125 (75/50), Molovata – 124 (100/24), Sârcova – 124 (82/42), Bodești – 120 (85/35), Sipoteni – 112 (82/30), Vorniceni – 109 (59/50), Izbișteа – 109 (60/49), Echimăuți – 107 (80/27), Țibirica – 107 (77/30), Bușeni – 106 (90/16), Horodișteа – 104 (60/44) și Tătărăști cu 100 (60/40) case/gospodării.

Dacă am suma numărul localităților populate de răzeși și cele deținute de răzeși, moșieri și mănăstiri în proprietate în cadrul moșiei, ce depășeau numărul de 100 de locuitori, acestora le-ar reveni cota cea mai mare.

În proprietatea și în folosința țăranilor erau 285.449 desetine de pământ arabil și 27.326 desetine de pârloagă. Aceste suprafețe de pământ erau repartizate, după cum urmează: pământ arabil: 66.458 (23,3%) de desetine constituiau proprietatea răzeșilor, 28.588 (10%) – proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor și 190.403 (66,7%) desetine – proprietatea moșierilor; pârloagă: 5.588 (20,4%) de desetine erau proprietatea răzeșilor, 2.422 (8,9%) – proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor și 19.316 (70,7%) desetine – proprietatea moșierilor. Analiza acestor date ne permite să constatăm că în medie fiecărei familii de răzeși îi revenea 11,1 desetine de pământ arabil și 0,9 desetine de pârloagă; țăranilor care munceau pe proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor – 11,5 desetine de pământ arabil și circa o desetină de pârloagă, și țăranilor moșierești – 14,4 desetine de pământ arabil și 1,5 desetine de pârloagă. Numărul mai mare de desetine ce se afla în folosința țăranilor moșierești este unul convențional, din considerentul că, de fapt, moșiile erau proprietatea moșierilor, iar țăranii arendau pământul moșieresc sau cel mănăstiresc și dețineau în folosință veșnică doar așa-numitul *pământ al obștii sătești*, pentru care îndeplineau boierescul și plăteau diferite impozite. Convenționalitatea acestor date mai este dictată și de faptul că hotărnicia loturilor răzeșești, moșierești, mănăstirești și celor ce aparțineau altor categorii sociale nici pe departe nu era finalizată.

În plus, în proprietatea și în folosința țăranilor erau 29.203 desetine de pășuni, folosite pentru pășunatul vitelor și obținerea fânațului pentru iernatul animalelor. Răzeșii dețineau 5.889 (20,2%) de desetine de pășune; moșierilor, răzeșilor și mănăstirilor care dețineau în proprietate privată pământul în cadrul moșiei le reveneau 1.520 (5,2%) de desetine și țăranilor moșierești – 21.749 (74,6%) de desetine.

Izvorul indică și cantitatea de fân obținută și folosită la data perfectării statisticii: răzeșii au obținut 424.270 (21,4%) de puduri și au folosit 439.300 (23,3) de puduri de fân, țăranii care munceau pe proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor au obținut 121.960 (6,2%) și au folosit 116.860 (6,2%) de puduri, iar țăranii moșierești au obținut 1.433.065 (72,4%) și au folosit 1.330.995

(70,5%) de puduri de fân. Datele statisticii atestă că aproape întreaga cantitate de fân obținută era folosită pentru hrana animalelor, fapt pentru care în Anexă și în Tabel n-a fost inclusă cantitatea de fân rămasă, din considerentul că în majoritatea satelor acest compartiment era gol. Importanța acestor date ne permite să înțelegem mult mai profund situația creată în satul basarabean în perioada cantonării armate ruse în provincie, în special în timpul războaielor ruso-turce, când locuitorii erau obligați să asigure trupele de ocupație cu furaje, când situația locuitorilor se complica până la maximum. Lipsite de furaje, animalele slăbeau, pierdeau capacitatea de tracțiune, ceea ce influența negativ productivitatea gospodăriilor țărănești.

O parte din populația ținutului Orhei se ocupa cu creșterea livezilor și a viței-de-vie. Conform statisticii, în ținut erau înregistrate 9052 de desetine de livezi, inclusiv 3.267 (36,1) de desetine aparțineau răzeșilor, 3.745 (41,3%) – țăranilor care munceau pe moșiile aflate în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor și 2.040 (22,5%) de desetine – în proprietatea țăranilor moșierești.

Fructele proaspete și uscate, strugurii și vinul erau produse destul de solicitate în guberniile ucrainene și ruse, fapt ce contribuia la atragerea gospodăriilor țărănești, în special a păturilor înstărite ale răzeșilor și ale mazililor, în relațiile de piață. Datele statistice atestă că răzeșii au obținut din livezile pe care le dețineau în proprietate 50.352 (40,9%) de puduri de fructe, țăranii care munceau pe moșiile din proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor – 4.514 (3,7%) și țăranii moșierești – 68.297 (55,5%). În medie, fiecărei gospodării răzețești îi reveneau 8,4 puduri, țăranilor care munceau pe moșiile aflate în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor – 1,8 puduri și țăranilor moșierești – 5,2 puduri de fructe.

În proprietatea răzeșilor erau 3.092 (23,8%) de desetine de viță-de-vie, țăranilor care munceau pe moșiile aflate în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor – 3.402 (26,2%) desetine și în proprietatea țăranilor

moșierești – 6.513 (50,1%) desetine. De pe aceste suprafețe de viță-de-vie răzeșii au obținut 130.311 (42%) vedre[60] de vin, țăranii care munceau pe moșiile ce erau în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor – 25.482 (8,2%) și țăranii moșierești –154.836 (49,8%) de vedre de vin. Raportate, în medie la fiecare gospodărie, răzeșilor le reveneau 21,8 de vedre, țăranilor ce munceau pe moșiile care se aflau în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor – 10,3 vedre și țăranilor moșierești – 11,7 vedre. Aceste date ne demonstrează destul de elocvent randamentul mai mare al gospodăriilor răzeșești, atrase în relațiile de piață.

Statistica din 1825 conține informații prețioase despre suprafața pădurilor aflate în proprietatea acestor categorii de posesori[61]. În proprietatea răzeșilor erau 28.820 (44,1%) de desetine de pădure cu lemn de construcții și 14.426 (28,1%) de desetine cu lemn de foc, în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor – 2.402 (3,7%) desetine de pădure cu lemn de construcții și 4.473 (8,7%) de desetine cu lemn de foc, și în proprietatea moșierilor – 34.066 (52,2%) de desetine de pădure cu lemn de construcții și 32.384 (63,1%) de desetine cu lemn de foc. Aceste date atestă că în mâinile mazililor erau concentrate suprafețe însemnate de pădure.

Una din ocupațiile de bază ale populației ținutului Orhei, ca și a majorității populației Basarabiei, era creșterea animalelor, care le asigura nu doar existența, hrana de toate zilele, forța de tracțiune pentru prelucrarea loturilor agricole, dar și posibilitatea de a comercializa o parte din animale și produse animaliere, pentru a câștiga bani și a putea plăti impozitele. Conform statisticii, în proprietatea răzeșilor erau 15.670 (28,8%) de boi, 14.129 (26,5%) de vaci, 7.295 (19,1%) de viței și 35.013 (25%) oi; țăranilor ce munceau pe moșiile care se aflau în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor le aparțineau 6.478 (11,9%) de boi,

[60] *Vadră* – unitate de măsură moldovenească, egală cu 8 ocale. Potrivit altor surse, o vadră moldovenească era egală cu 1,2 vedre ruseşti sau cu 15 litri (Valentin Tomuleţ, *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituţii, regulamente, termeni)*, p. 636).

[61] În ţinuturile Orhei, Iaşi şi Hotin pădurile aparţineau proprietarilor (ANRM, F. 5, inv. 3, d. 747, f. 169).

5.603 (10%) vaci, 3.562 (9,3%) de viței și 14.780 (10,6%) de oi, și țăranilor moșierești – 32.297 (59,3%) de boi, 33.496 (62,9%) de vaci, 27.393 (71,6%) de viței și 90.132 (64,4%) de oi. Stabilind datele medii pentru o singură gospodărie, obținem următorul tablou: gospodăriile răzeșești dispuneau de câte 2,6 boi, 2,4 vaci, 1,2 viței și 5,8 oi; gospodăriile țăranilor care munceau pe moșiile aflate în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor le reveneau câte 2,6 boi, 2,3 vaci, 1,4 viței și 5,9 oi și gospodăriilor ce aparțineau țăranilor moșierești, respectiv 2,4 boi, 2,5 vaci, 2,1 viței și 6,8 oi. Prin urmare, aceste date ne demonstrează, ca și în celelalte cazuri, că între cele trei tipuri de gospodării nu exista o discrepanță mare cu privire la această ramură economică.

Deși forța de muncă de bază erau boii, în gospodăriile țăranilor din ținutul Orhei erau și mulți cai, care serveau atât ca mijloc de transport, cât și ca forță de muncă. În proprietatea răzeșilor erau 4.250 (26,4%) de cai de ham și 1521 (24,9%) de mânji; țăranilor care munceau pe moșiile ce se aflau în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor le aparțineau 1.926 (12%) de cai de ham și 1984 (32,5%) de mânji, iar în proprietatea țăranilor moșierești erau 9.911 (61,6%) de cai de ham și 2.596 (42,6%) de mânji. Datele medii pentru fiecare gospodărie ne prezintă următorul tablou: gospodăriile răzeșești dispuneau de câte 0,7 cai de ham și 0,3 mânji; gospodăriile țăranilor care munceau pe moșiile ce se aflau în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor – 0,8 cai de ham și 0,8 mânji, iar gospodăriilor ce aparțineau țăranilor moșierești – 0,7 cai de ham și 0,2 mânji. și în cazul dat, nu avem o discrepanță mare între cele trei tipuri de gospodării, excepție făcând numărul scăzut de mânji din gospodăriile țăranilor moșierești, o parte din care probabil au fost comercializați în timpul verii.

Analizând raportul forței de tracțiune – boi și cai, pentru cele trei tipuri de gospodării, obținem următorul rezultat: în gospodăriile răzeșilor 73,1% boi și 26,9% cai; gospodăriile țăranilor care munceau pe moșiile ce se aflau în proprietatea comună a răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor – 77,1% boi și 22,9% cai și în gospodăriile ce aparțineau țăranilor moșierești – 76,5% boi și 23,5% cai.

La dispoziția țăranilor erau 13.631 de unități de transport/căruțe, care erau proprietatea lor: 3.965 (29,1%) aparțineau gospodăriilor ale căror proprietari erau răzeșii, 1.529 (11,2%) – gospodăriilor ce aparțineau răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor și 8.137 (59,7%) – gospodăriilor, moșiile cărora aparțineau moșierilor. Aceste date denotă faptul că doar 0,6% din gospodăriile țărănești dispuneau de unități de transport, ceea ce atestă starea economică grea a multor gospodării țărănești. Prin urmare, unei gospodării răzețești îi revenea în medie câte 0,7 căruțe, gospodăriilor ce aparțineau răzeșilor, moșierilor și altor categorii sociale – 0,6 și țăranilor moșierești câte 0,6 unități de transport.

Statistica conține informații prețioase și cu privire la morile care funcționau în ținutul Orhei la data perfectării ei. Răzeșii dețineau în proprietate 90 (22,9%) de mori de apă, 57 (52,8%) de mori de vânt și 120 (44,1%) de râșnițe; gospodăriile ce aparțineau răzeșilor, moșierilor și mănăstirilor – 63 (16%) de mori de apă, 14 (13%) mori de vânt și 38 (14%) de râșnițe, iar gospodăriile aflate pe pământurile moșierești – 240 (61,1%) de mori de apă, 37 (34,3%) de mori de vânt și 114 (41,9%) râșnițe, marea majoritate a morilor de apă și de vânt fiind proprietatea moșierilor.

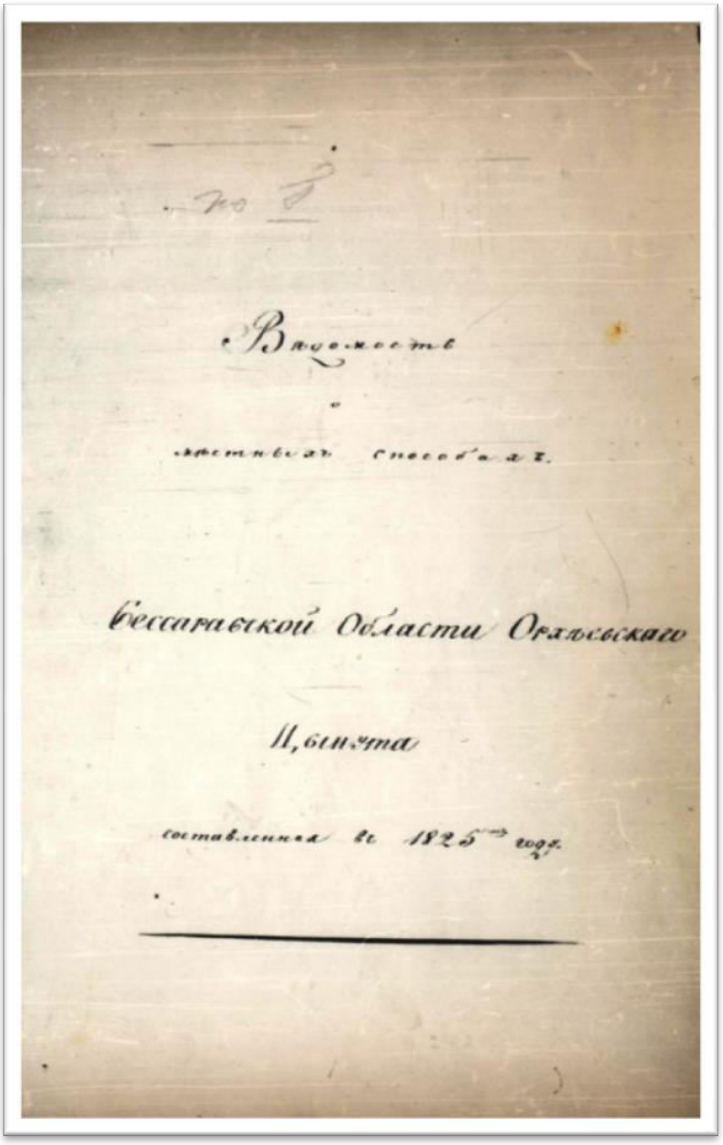
Concluzii

Cele relatate *supra* ne permit să concluzionăm că statistica militară rusă din 1825, alcătuită în scopul determinării situației economice și fiscale a populației din Basarabia (în cazul nostru, a populației din ținutul Orhei), prezintă o sursă importantă pentru studierea problemelor de istorie modernă a Basarabiei, inclusiv de istorie locală.

Statistica atestă că la mijlocul anilor ’20 ai secolului al XIX-lea schimbări esențiale în sistemul de proprietate, relațiile agrare și activitățile economice dintre cele trei tipuri de gospodării (***1.*** ce aparțineau răzeșilor; ***2.*** gospodăriilor aflate în proprietatea moșierilor, răzeșilor și mănăstirilor deținute separat în cadrul moșiei și ***3.*** celor ce aparțineau moșierilor) n-au avut loc, păstrându-se o tendință de întâietate, aflată în creștere a gospodăriilor răzețești, pe care am observat-o în a

doua jumătate a secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea în Principatul Moldovei.

Această tendință se observă, în special, în încercarea gospodăriilor răzeșești de a se încadra în relațiile de piață prin creșterea suprafețelor și a randamentului la producerea fructelor proaspete și uscate, a strugurilor și a vinului, cele mai solicitate pe piețele din guberniile ucrainene și ruse. Anumite schimbări de ordin calitativ sunt observate și în gospodăria/ramura cerealieră a răzeșilor, comparativ cu alte categorii de țărani, dar care vor fi examinate de noi în cadrul altui articol.

Tabelul 1

Situația economică a gospodăriilor țărănești din ținutul Orhei, conform statisticii militare ruse din anul 1825*

Numărul total de case de locuit	Inclusiv:		Numărul total de mori			Numărul total de căruțe	Numărul total de vite cornute				Cai		Suprafața loturilor (desetini)		Păşuni			Prisăci		Livezi		Viță-de-vie		Păduri (desetine)	
							Mari			Mici						Fân (puduri)										
	Bune pentru încartiruire	Rele	De apă	De vânt	Râșnițe		Boi	Vaci	Viței	Oi	Cai de ham	Mânji	Arabil	Pârloagă	Suprafața (desetini)	Obținut	Folosit	Stupi	Miere, ceară (puduri)	Suprafața (desetini)	Fructe (puduri)	Suprafața (desetini)	Vin (vedre)	Lemn de construcții	Lemn de foc
Moșii care aparțineau răzeșilor (inclusiv: mazililor și ruptașilor)																									
6004	4008	1996	90	57	120	3965	15670	14129	7295	35013	4250	1521	66458	5588	5889	424270	439300	12552	6297	3267	50352	3091,8	130311	28820	14426
Moșii care aparțineau răzeșilor, moșierilor și altor categorii sociale																									
2486	1676	810	63	14	38	1529	6478	5603	3562	14780	1926	1984	28588	2422	1520	121960	116860	3358	1577	3745	4513,5	3401,5	25482	2402	4473
Moșii care aparțineau proprietarilor funciari (sate moșierești)																									
13251	8848	4403	240	37	114	8137	32297	33496	27393	90132	9911	2596	190403	19316	21794	1433065	1330995	34510	8175,5	2039,75	68297	6513	154836	34066	32384
21741	**14532**	**7209**	**393**	**108**	**272**	**13631**	**54445**	**53228**	**38250**	**139925**	**16087**	**6101**	**285449**	**27326**	**29203**	**1979295**	**1887155**	**50420**	**16049,5**	**9051,75**	**123162,5**	**13006,3**	**310629**	**65288**	**51283**

* AIMSR, F. AMȘ, d. 18593, partea a II-a, f. 2-23.